Ewa Korniłłowicz
Lublin
ewa.kornillowicz@poczta.umcs.lublin.pl

Parafia Ewangelicko-Augsburska w Lublinie: historia – tradycja – współczesność,

red. Dariusz Chwastek, Lublin 2007, s. 111.

Książka p.t. „Parafia Ewangelicko-Augsburska w Lublinie: historia – tradycja – współczesność" jest pierwszą publikacją dotyczącą historii i głównych kierunków działalności ewangelików augsburskich w Lublinie z uwzględnieniem ich historycznej bytności w Piaskach Luterskich.

Tematyka ewangelicyzmu na ziemi lubelskiej jest tematem bardzo rzadko poruszanym. Do tej pory jedyną wyczerpującą monografią dotyczącą lubelskiego protestantyzmu była wydana w 1933 roku publikacja A. Kossowskiego „Protestantyzm w Lublinie i Lubelskiem: XVI-XVII wiek" [1]. Obie książki posiadają zupełnie inny charakter. A. Kossowski zajął się problematyką protestantyzmu lubelskiego przede wszystkim w dobie rozkwitu reformacji kładąc nacisk na działalność rodzimych kalwinistów i arian, doprowadzając swoje rozważania do momentu upadku znaczenia protestantów w Rzeczypospolitej.

Problematyka „nowego" ewangelicyzmu na Lubelszczyźnie, czyli jego odrodzenia w epoce Oświecenia, rozkwitu w XIX wieku i aktywności w pierwszej połowie XX wieku, poruszana była najczęściej na łamach czasopism ewangelickich takich jak „Zwiastun Ewangeliczny", „Kalendarz Ewangeliczny" czy „Jednota"[2] bądź też przy okazji omawiania innych zagadnień jak np. sprawa uprzemysłowienia Lubelszczyzny czy też sprawy kulturalno-oświatowe[3].

---

1 A. Kossowski, *Protestantyzm w Lublinie i Lubelskiem w XVI-XVII wieku*, Lublin 1933.

2 K.Bem, *Protestantyzm w Lubelskiem*, „Kalendarz Ewangelicki" 2001; A. Uliasz, *Ks. dr Aleksander Schoeneich (1861-1939)*, „Jednota", 2007 nr 3-4.; M. Hucał, *Ewangelicy reformowani w Lublinie w XIX i XX wieku*, „Jednota", 2004 nr 8-9; T. W. Świątek, *Zakłady wydawnicze „M. Arct"*, „Jednota", 1992 nr 2.

3 T. Radzik: *Żyli z nami*, w: *Lublin w dziejach i kulturze Polski*, red. T. Radzik, A.A. Witusik, Lublin 1997.; B. Mikulec, *Wśród pionierów polskiego przemysłu*, w: *Lublin w dziejach i kulturze Polski*, red. T. Radzik, A.A. Witusik, Lublin 1997.; Z. Bowik, *Z dziejów szkół im. A. i J. Vetterów*, Lublin 1958.

Spory wkład w tworzenie pamiątkowych zapisów dotyczących protestantyzmu na ziemi lubelskiej poczynił Aleksander Schoeneich, wybitny przedstawiciel społeczności ewangelickiej przełomu XIX i XX wieku oraz dwudziestolecia międzywojennego. Jako współredaktor „Zwiastuna Ewangelicznego" zamieścił na łamach tejże gazety sporo artykułów dotyczących historii oraz współczesnej mu aktywności ewangelickiej[4].

Publikacja „Parafia Ewangelicko-Augsburska w Lublinie: historia – tradycja – współczesność" jest ciekawym, niezbyt opasłym dziełem przybliżającym tematykę ewangelicyzmu lubelskiego. Książkę bogato zaopatrzono w fotografie, które są ciekawym uzupełnieniem podanej treści. Na całość książki składa się kilka rozdziałów, różnych autorów. Pierwszy, autorstwa obecnego proboszcza lubelskiej parafii, dr D. Chwastka, ma charakter wprowadzający czytelnika w tematykę głównych zasad ewangelicyzmu luterańskiego, wyjaśniając w sposób przystępny fundamentalną rolę Pisma Świętego, Ksiąg Symbolicznych oraz sakramentów. Następnie autor pisze o zewnętrznych przejawach tożsamości ewangelickiej, podkreślając szacunek dla pracy i niezwykle ważną rolę edukacji, sporo miejsca poświęca również ewangelickiej etyce odpowiedzialności.

Rozdział drugi to geneza dziejów ewangelicyzmu luterskiego na ziemi lubelskiej. Autorka opierając się na wartościowych materiałach źródłowych przedstawiła w sposób zwięzły, może nazbyt zwięzły ale niewątpliwie ciekawy historię powstania parafii ewangelicko-augsburskiej w Lublinie oraz jej losy do chwili obecnej, podkreślając polski charakter placówki. Ciekawą stroną artykułu są zamieszczone fotografie obecnie wyglądających miejsc, które w przeszłości były ważną częścią ewangelickiej aktywności.

Rozdział trzeci zawiera informacje na temat zespołu budynków kościelnych, należących do parafii Św. Trójcy. Szczegółowo omówiono budynki istniejące a więc przede wszystkim zabytkowy kościół i dworek, pełniący do dziś rolę plebanii oraz nieistniejący już budynek szpitala i szkoły. Szczególny nacisk autorzy położyli na budynek kościelny omawiając stronę zewnętrzną oraz wnętrze, bogato opatrując tekst fotografiami, które w bardziej plastyczny sposób przedstawiają czytelnikowi nagromadzone w kościele pamiątki, takie jak portret Stanisława Augusta Poniatowskiego, monarchy, który zezwolił na budowę świątyni czy też liczne epitafia zasłużonych ewangelików. Z tekstu dowiadujemy się skąd pochodzi ołtarz, w jakim stylu jest wykonany i przez kogo. Omówiono również zabytkowy cmentarz przykościelny, który zapewne zwraca uwagę każdego przechodnia. W rozdziale można znaleźć odpowiedzi na pytanie kto i kiedy był tam pochowany.

Następny rozdział poświęcony jest cmentarzowi ewangelickiemu przy ulicy Lipowej. Zachowując tę samą konwencję tekstu popartego bogatą fotografią autor omawia

4 A. Schoeneich, *Przyczynek do dziejów Piask Wielkich Luterskiemi zwanych*, „Zwiastun Ewangeliczny", 1899 nr 1, 2; *Przyczynek do dziejów Szkotów w Lublinie*, „Zwiastun Ewangeliczny" 1904, 7-8.

zabytkowe nagrobki zasłużonych dla Lublina przedstawicieli społeczności ewangelickiej. Charakterystyka nagrobków poprzedzona jest historią powstania cmentarza przy ulicy Lipowej.

Kolejny rozdział to najbardziej wartościowa część publikacji. Dotyczy społeczności ewangelickiej Lublina, która zaznaczyła swoją obecność ciekawą działalnością gospodarczą, kulturalną, oświatową i społeczną. Trójka autorów (Jadwiga Czerepińska, Grażyna Michalska i Adrian Uliasz) przedstawiła w ciekawy sposób, godne zaprezentowania osobowości należące do społeczności ewangelickiej od XVIII do początków XX wieku. Zaprezentowano tu zarówno postaci związane ze staropolskimi rodami szlacheckimi, związanymi z reformacją jak też napływową ludność, różnej narodowości, która osiedliła się na Lubelszczyźnie i uznała ją za swoją ojczyznę. Autorzy oparli się na inskrypcjach nagrobnych, pochodzących z lubelskich cmentarzy, zespole blach trumiennych, znajdującym się w kościele, kartotece osobowej wybitnego archiwisty Jana Riabinina i innych cennych materiałach. Rozdział ten stanowi dobrą bazę do rozbudowania tego ciekawego tematu w przyszłości, czemu przydatna może okazać się również kolejna część publikacji – wykaz inskrypcji nagrobnych odtworzony na podstawie stanu istniejącego i materiałów archiwalnych.

Książkę opatrzono dwoma streszczeniami w języku angielskim i niemieckim oraz bogatą bibliografią, wśród której najbardziej cenne są rękopisy pochodzące ze zbiorów prywatnych oraz źródła archiwalne znajdujące się w Archiwum Państwowym w Lublinie i w zbiorach specjalnych Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie i stanowią zapewne ułatwienie poszukiwania materiałów dla osób zainteresowanych tą tematyką.

Książkę czyta się łatwo jest napisana przystępnym językiem i skierowana do szerokiego kręgu odbiorców. Wydana estetycznie, opatrzona ciekawymi fotografiami i ilustracjami nie nuży przy lekturze. Wartość książki polega przede wszystkim na tym, że jest ona pierwszą, monografią na temat lubelskiej społeczności ewangelickiej. Temat co prawda zawężony jest tylko do nurtu augsburskiego i wzmianek odnośnie odłamu reformacyjnego ale takie było założenie autorów. Publikacja stanowi zatem inspirację do dalszych badań nad tą ciekawa tematyką, którą można rozszerzyć na inne nurty protestantyzmu, które co prawda w mniejszym stopniu ale zaistniały na terenie Lubelszczyzny[5].

Książka godna jest polecenia tym wszystkim, którzy zainteresowani są przeszłością

[5] W Archiwum Państwowym w Lublinie znajduje się sporo materiałów dotyczących zwłaszcza sekt protestanckich: Baptystów, Zielonoświątkowców, Ewangelicznych Chrześcijan, Adwentystów Dnia Siódmego, Zwolenników Kościoła Bożego (Gemeinde Gottes) oraz Sztundystów. Starostwo Powiatowe Lubelskie sygn. 669, Urząd Województwa Lubelskiego (Wydział Społeczno-Polityczny), sygn. 2408, 2409, 857, Ekspozytura Policji Politycznej w Lublinie, sygn. 36, 38; Okręgowy Urząd Policji Politycznej w Lublinie, sygn. 310, 311, 312 oraz informacje na temat Wolnego Kościoła Ewangelicko-Luterskiego Nieodmiennej Konfesji Augsburskiej i Kościoła Ewangelicko-Reformowanego Wileńskiego, Urząd Województwa Lubelskiego (Wydz. Społ-polit.), sygn. 2401.

Lublina, jego dziejami gospodarczymi, kulturalnymi oraz stosunkami wyznaniowymi. Jeśli chodzi o mniejszości wyznaniowe to przeciętnemu odbiorcy Lubelszczyzna zapewne kojarzy się z prawosławiem czy też biorąc pod uwagę wcześniejsze epoki z wyznawcami mojżeszowymi. Tego typu publikacje uzupełniają wiedzę, słusznie akcentując zasługi niezbyt licznych społeczności wyznaniowych, które jednak potrafiły zaakcentować swoją obecność w dziejach miasta i pozostawić po sobie pamiątki na długie lata jak np. działający do dziś browar przy ulicy Bernardyńskiej, czy też zespół szkół im Vetterów. Oczywiście czas wymusił poważne zmiany zarówno w zakładach browarskich jak i w zespole szkół, ale istnienie tych placówek po dzień dzisiejszy, świadczy o sporej aktywności tej niezbyt licznej społeczności w XIX i pierwszej połowie XX wieku.